

IZVEŠTAJ AMERIČKOG STEJT DEPARTMENTA O SPROVOĐENJU LJUDSKIH PRAVA U 1997. GODINI (2)

SRBIA I CRNA GORA

Policija iznad zakona, pravni sistem konfuzan

Samovoljno hapšenje i privođenje bez posledica po policiju široko rasprostranjeno, posebno na Kosovu i u Sandžaku. Sudovi se retko suprotstavljaju volji aparata državne vlasti

c. Mučenje i drugi surovi, nehuman i ponizavajući postupci ili kazne

Mučenja i drugi surovi oblici kažnjavanja, koji su zabranjeni zakonom, i dalje predstavljaju problem, posebno na Kosovu, gde su upereni protiv etničkih Albanaca. Policija rutinski brutalno prebija ljudi dok ih drži u pritvoru. Na Kosovu je tokom samog početka godine bilo nekoliko masovnih policijskih hapšenja etničkih Albanaca, optuženih za podržavanje separatističkog programa i aktivnosti povezane sa terorizmom. Policija je tukla i mučila mnoge od 60 osumnjičenih muškaraca i žena koji su držani u pritvoru. Do najgore policijske brutalnosti dolazi upravo tokom perioda od prva 3 do 4 dana pritvora sa zabranom komuniciranja, koji je dozvoljen zakonom. Ova prekoračenja su sada prvenstveno koncentrisana na Kosovu, i u manjem obimu u Sandžaku. Srpska policija je primenila izvesne zloupotrebe prema prodemokratskim demonstrantima početkom godine i ponovo u jesen (pogledajte odeljak 2.b.).

Etnički Albanci nastavljaju da trpe od strane snaga bezbednosti koje sprovode potrage za naoružanjem i eksplozivom. Ne pridržavajući se odgovarajućih pravnih procedura, policija često izvlači „priznanja“ tokom saslušanja, koja rutinski uključuju premlaćivanje stopala, ruku, genitalnih organa, a понекad i glava osumnjičenih. Policija koristi pesnice, gumene palice i povremeno elektro-šokove. Očigledno uverena da neće biti odmazdi, i u pokušaju da zastraši širu zajednicu, policija često tuče osumnjičene u prisustvu njihovih porodica. Prema različitim izvorima, etnički Albanci suviše su zastrašeni da bi tražili od policije da se pridržava odgovarajućih pravnih procedura – primera radi, da obezbedi pismeno obaveštjenje o saslušavanju svedoka.

Prema podacima Hjuman Rajts Voća, policija je, samo u Beogradu, pretukla najmanje 24 novinara za vreme prodemokratskih demonstracija, u zimu 1996-97. Hjuman Rajts Voć pominje incident tokom kojeg je, koristeći palice, policija brutalno tukla po glavi studentskog novinara Rastka Kostića. Poli-

renika, onda kada su osuđeni i održavaju kaznu. Vlada generalno dopušta da zatvore posećuju posmatrači iz organizacija za pitanja ljudskih prava. Vazan izuzetak bio je slučaj sa etničkim Albancima koji su uhapšeni u policijskim racijama tokom zime. Osim u slučaju jedne posete, Međunarodnom komitetu Crvenog Krsta bio je sprečen pristup zatvorenicima, pre početka njihovih suđenja u maju.

d. Samovoljno hapšenje, pritvaranje ili proterivanje

Policijska upotreba samovoljnih hapšenja i pritvaranja bila je koncentrisana prvenstveno na Kosovu i u manjem stepenu u Sandžaku. Policija često primenjuje određene zakone samo protiv etničkih manjina i upotrebljava silu relativno nekažnjeno. Tokom protesta beogradskih studenata krajem septembra i početkom oktobra, policija je samovoljno uhapsila desetine građana, uključujući i neke koji nikada nisu učestvovali u protestima. Policija je takođe pretukla nekoliko novinara, fotoreportera i televizijskih kamermana. Zakoni koji se tiču konspiracije, ugrožavanja vladinog integriteta i državnih tajni toliko su

formalnog podnošenja tužbi i pokretanja istraga. Mogućnost da advokati odbrane dovedu u pitanje pravne osnove zatvaranja mojih klijenata često je dalje poremećena teškoćama u dobijanju pristupa zatvorenicima, odnosno kopija zvaničnih optužnica ili odluka da se okrivljeni vrati u pritvor. U pojedinim slučajevima, sudije su sprečile advokate odbrane da pročitaju sudske zapisnike. Istražne sudije često su prenosili odgovornost na policiju ili službu državne bezbednosti i retko su dovodili pitanje svoju odgovornost za istrage, čak i kada je bilo očigledno da su pričnjanja bila iznudena. Prema našim posmatračima organizacija za ljudska prava, mnogi od ovih problema bili su evidentni u slučaju etničkih Albanaca, uhapšenih tokom zime i osuđenih krajem proleća u Prištini.

U zemlji u kojoj je mnoštvo, a ne i većina odraslih muškaraca iz srpske populacije naoružana, policija, prema rečima nekih pripadnika manjina, selektivno sprovodi zakone koji regulišu posedovanje i registrovanje vatrenog naoružanja, kako bi zlostavljalata i zastrašivala etničke manjine,

uglavnom kontrolisani od strane Vlade i retko prkose volji aparata državne bezbednosti. Iako se sudije biraju na određeno vreme, oni mogu biti podvrgnuti vladinom pritisku. Vlasti često uskraćuju poštenu javnu sudjenja ne-Srbima i osobama za koje veruju da se protive režimu. Prevara koja je usledila nakon opštinskih izbora 1996. godine, počinjena je uglavnom kroz režimsku zloupotrebu sudskega sistema.

Sudska sistem obuhvata lokalne, okružne i vrhovne sudske na republičkom nivou, kao i Savezni sud i Savezni ustavni sud kojima se, zavisno od predmeta, mogu uputiti žalbe na presude republičkih vrhovnih suds. Postoji takođe i vojni sudska sistem. Na osnovu Saveznog ustava, Savezni ustavni sud odlučuje o ustanovnosti zakona i propisa, oslanjajući se na republičke vlasti u sprovodenju svojih odluka.

Savezni kriminalni zakon bivše Socijalističke federativne Republike Jugoslavije još uvek je na snazi. U pravnom sistemu i dalje postoje znatna konfuzija i prostor za zloupotrebe zato što Ustav Srbije iz 1990. godine još uvek nije usaglašen sa Ustavom

NJE NEGO

Kao jaje jajetu!

„Država ima vladu u kojoj se skoro sva vlast nalazi u rukama predsednika republike. Predsednik je, posle izbora, postepeno uvećavao svoju vlast. Premda Ustav predviđa izvršne, zakonodavne i pravosudne institucije, nisu predviđene i njihove odgovarajuće kontrole i podnošenje izveštaja, tako da praktično svu vlast drži predsednik. Predsednikovi ukazi, u vreme kad ne zaseda Parlament, imaju snagu zakona.“

Služba državne bezbednosti i Ministarstvo unutrašnjih poslova odgovaraju predsedniku i predstavljaju glavne organe u sprovodenju zakona i obavljanju policijskih poslova. Predsednikova služba bezbednosti – stvorena da bi štitila vodeće funkcionere – nastavlja da dejstvuje protiv predsednikovih političkih protivnika, iako za to nema nikakvog pravnog niti zakonskog pokrića. Pripadnici službe bezbednosti bili su angažovani u brojnim kršenjima ljudskih prava.

Ekonomski napredak u 1997. ostvaren je prevashodno zahvaljujući vladinim kreditima državnim preduzećima. Vlada nastavlja limitiranu, skromnu privatizaciju, ali ne preduzima korake prema privatizaciji i restrukturiranju velikih državnih preduzeća. Većina državnih pre-

duzeća i poljoprivrednih kombinata posluje sa gubitkom.

Situacija sa ljudskim pravima značajno se pogoršava zbog predsednikove sve izraženije autoritarne prakse. Ozbiljno je ograničeno pravo gradanima da menjaju organe vlasti. Izveštava se da služba bezbednosti stalno prebija uhapšena lica i osuđene zatvorenike. Snage bezbednosti samovoljno hapse gradane i drže ih u zatvoru. Uobičajena su pojave produženi istražni zatvor i odlaganje sudenja.

Službe bezbednosti krše pravo građana na privatnost i intenzivno prate aktivnosti opozicionih političara i ostalih segmenata društva. Uvećavaju se ograničavanja slobode govora, štampe i mirnog okupljanja, a vlast ne poštuje ni slobodu udruživanja. Specijalne policijske trupe upotrebljavaju se za razbijanje političkih demonstracija i za masovna hapšenja. Pripadnici međunarodnih organizacija za ljudska prava intenzivno se motre i često uznenimiravaju.“

„Ne, ovo nije ono našta ste prvo pomislili. Ovaj deo izveštaja američkog Stejt departmenata odnosi se na situaciju sa ljudskim pravima – u Belorusiji.“

S. Pavlović

neodređeni da dopuštaju laku zloupotrebu od strane policije.

Savezne zakonske odredbe dopuštaju policiji da osumnji-

posebno albanske Kosovare i bošnjačke Muslimane. Najčešće obrazloženje koje se daje za pretraživanje kuća i hapšenja je

Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine. Na osnovu Saveznog zakona, okrivljeni ima pravo da bude prisutan na su-

1996-97. Hjuman Rajts Voć pominje incident tokom kojeg je, koristeći palice, policija brutalno tukla po glavi studentskog novinara Rastka Kostića. Policijski su prestali sa udarcima tek kada se umešao drugi prolaznik, koga su počeli da tuku. Centar za humanitarno pravo je u februaru uložio žalbu u ime 21 pretučenog novinara, ali državni tužilac do kraja godine nije preuzeo nikakvu akciju.

Policija se takođe služila pretnjama i nasiljem prema članovima porodica osumnjičenih i držala ih kao taoce. Prema albanskim i inostranim posmatračima, najgora kršenja protiv etničkih Albanačaca nisu počinjena u velikim gradovima, već u ruralnim oblastima. Nastavljujući dugogodišnju praksu, armija je tokom leta sprovodila vežbe koristeći bojevnu municiju, u blizini naseљenog sela u Sandžaku, na pešterskoj visoravni. Niko nije poginuo, ali je ta praksa pokazala neosetljivost i poslužila da se zastraši lokalno muslimansko stanovništvo i da se stanovnici podstaknu na odlazak.

Uslovi u zatvorima ispunjavaju minimum međunarodnih standarda. Ne postoje potvrđeni izveštaji o zlostavljanju zatvo-

neodređeni da dopuštaju laku zloupotrebu od strane policije.

Savezne zakonske odredbe dopuštaju policiji da osumnjičene za krivična dela pritvoru bez naloga za hapšenje i da ih u pritvoru drži bez prava na komunikaciju do 3 dana, ne podižući protiv njih optužbu i ne dozvoljavajući im pristup advokatu. Srpski zakon posebno omogućava još 24-časovno zadržavanje u pritvoru. Policija često kombinuje ova dva roka i koristi ukupno zadržavanje u pritvoru od 4 dana. Posle ovog perioda, policija mora da predstavi osumnjičenog istražnom sudiju, koji može da odredi produženje pritvora od 30 dana i u skladu sa određenim pravnim procedurama dalja produženja pritvora radi istrage, do šest meseči. Na Kosovu, policija često prebjija ljudе bez ikakvog zvaničnog podizanja optužbe i rutinski zadržava osumnjičene dosta duže od zakonskog roka od 3 dana. Posmatrači, međutim, izveštavaju da u preostalom delu Srbije i Crne Gore, ovaj problem nije tako izražen kao u prošlosti.

Advokati odbrane i aktivisti za ljudska prava upućivali su prigovore zbog preteranog odla-

posebno albanske Kosovare i bošnjačke Muslimane. Najčešće obrazloženje koje se daje za pretraživanje kuća i hapšenja je nelegalno posedovanje oružja. Posmatrači tvrde kako je na Kosovu poznato da policijski često koriste potragu za oružjem kao povod, onda kada zapravo tragaju za čvrstom valutom. Lokalne policijske snage lakše odobravaju registraciju legalnog oružja kosovskim Srbinima i često gledaju kroz prste kada je reč o Srbinima koji poseđuju nelegalno oružje.

Proterivanje nije legalno dozvoljeno i nije poznato da su se dogodili takvi slučajevi. Međutim, praktičan efekt policijske represije na Kosovu i u Sandžaku bio je naglašavanje političke nestabilnosti, što je zauzvrat ograničilo ekonomski mogućnosti. Rezultat toga je da su mnogi etnički Albanci i bošnjački Muslimani otišli u inostranstvo kako bi izbegli proganjivanje, mada se direktna veza sa policijskim akcijama može identifikovati samo u nekoliko slučajeva.

e. Uskraćivanje poštenog javnog suđenja

Ustav predviđa nezavisno sudstvo, ali su sudovi u stvari

Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine. Na osnovu Saveznog zakona, okrivljeni ima pravo da bude prisutan na suđenju i da ima advokata, koji se plaća o državnom trošku ukoliko je potrebno. Sudovi takođe moraju da obezbede prevodioce. Predsedavajući sudija odlučuje šta ulazi u zapisnik tokom procedura. Žalbu na presudu mogu da ulože ili okrivljeni ili tužilac.

Advokati odbrane na Kosovu i u Sandžaku uložili su brojne prigovore povodom flagrantnih povreda standardne procedure – čija se forma generalno poštuje u formi – koje, kako su uvereni, narušavaju prava njihovih branjenika.

Sudovi su ignorisali ili odbacili pritužbe, čak i onda kada su pojedine sudije priznale da su advokati u pravu.

Vlada nastavlja da, na osnovu Jugoslovenskog krivičnog zakona, vodi ranije pokrenute parnice protiv određenih manjinskih grupa, zbog ugrožavanja teritorijalnog integriteta zemlje, konspiracije ili formiranja grupe sa ciljem obavljanja subverzivnih aktivnosti – odnosno, podrivanja „ustavnog poretk“.

(Nastavlja se)